

HISTORY AND DEVELOPMENT OF THE FIELD OF JOURNALISM

Abduvahobova Madina Kholmomin kizi
Student of Group-319 International Journalism
Samarkand State Institute of Foreign Languages

ABSTRACT

In this article, the emergence of the field of journalism, the stages of development in the countries of the ancient, middle and new world are studied and comparatively analyzed, suggestions are given for the development of modern journalism.

Keywords: Ancient, Middle and Modern periods, clay tablets, bamboo manuscripts, modern media.

JURNALISTIKA SOHASINING TARIXI VA RIVOJLANISHI

Abduvahobova Madina Xolmo'min qizi
Samarqand Davlat chet tillar instituti
319-guruh Xalqaro jurnalistika yo'nalishi talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada jurnalistika sohasining paydo bo'lishi, qadimgi, o'rta va yangi dunyo davlatlaridagi rivojlanish bosqichlarini o'rganilgan va qiyosiy tahlil qilingan, zamonaviy jurnalistikani rivojlantirishda takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: Qadimgi, o'rta va yangi davrlar, loy taxtachalar, bambukli qo'lyozmalar, zamonaviy media.

Jurnalistikaning har bir turi haqiqatni aks ettirishning o'ziga xos uslubiga ega. Dunyo matbuot, radio va televizion ommaviy axborot vositalarini chaqirishga odatlanib qoldi. Bu ye qanday qarama-qarshilik yo'q, jurnalistik asarlarni yaratishning turli usullaridan foydalangan holda, jurnalistikaning har bir turi ushbu asarlarni axborot iste'molchisiga yetkazish uchun turli xil vositalardan foydalanadi. Gazetalarda davriy nash jurnalistlari translyatsiya qilishdi, lekin birinchisi faqat audio ma'lumotni tarqatgan bo'lsa, ikkinchisi ovoqli va tasvirli efirga uzatiladi. Internet shuningdek, mobil jurnalistika ham ajralib turadi.

Ba'zida axborot agentliklari jurnalistikaning o'ziga xos turi sifatida qaraladi. Biroq, agentlik xodimlarining gazetalarda, televidenie va radiolarda o'z hamkasblari bilan ishlash uslublari to'liq o'xshashligiga qaramay, infratuzilma, yordamchi birlikdir.

Jurnalistika kechaginaa yaralib qolgan soha emas. Uning shakllanishi uchun ming yillar oldin jurnalistikaning dastlaabki ko'rinishlari paydo bo'lgan. Jurnalistikanning paydo bo'lishida nafaqat g'arb mamalakatlarini balki sharq mamalakatlarining olimlari ham m o'zining munosib hissalarini qo'shishgan. Jurnalistikaning paydo bo'lish joyi va vaqtini aniqlash biroz mushkul. Bugungi kunda Jurnalistikaning vatani Germaniya va Xitoy davlatlari hisoblanasada asosiysi Germaniya davlatidir bunga sabaab "XV asrda Germaniyaning Maynis shaharreasida yashab o'tgan Iogani Gutenberg jurnalistikaaga asos

slogan degan fikrlar keng tarqaladdi. Nega unda jurnalistikaning vatani Germaniya boʻlib qoldi? Vaholanki uning belgilari (maassalan, matnni koʻp nusxada koʻpaytirish) Mesopaatamiya, Xitoy, Hindiston, Gretsiya kabi qa addimgi davlatlarda ancha oldin paydo boʻlgan.

Gutenbergning Jurnnaalistika asoschisi deb tarixda nom qoldirishhiga sabab nima edi? asosiy xizmati quyidagilardir:

Birinchidan: u bosmaa shakllar, bosma materiallar tayyorlashda hhamda bosmalash jarayoning hamma bosqichlarini bbir ishlab chiqarish sikliga birlashtirdi.

Ikkinchidan: bu juda muhim jarayonni mexanizatsiyalashtirdi, yaʼni oʻzi maxsus tayyorlagan bosma stanok yordammida nusxa(ottisk)lar ola boshladi. Natijadda, bosmalovchining mehnat unumdorligi oshdi, qisqa vaqt ichida matnning koʻplab nusxalarri tayorlana boshladi. jurnalistikaning bundan oldingi davrlariga kelib toʻxtalsak biz bunnii 3 bosqichga boʻlsak boʻladi;

1. Qadimgi dunyo davlatlaridagi jurnalistika

2. Oʻrta asr davlatlaridagi jurnalistika

3. Yangi dunyo davlatlaridagi jurnaliistika

Qadimgi dunyo davlatllarida jurnalistikaning dastlabki bosqichlari xususan Mesopatamiya, Misr, Xitoy, Gretsiya, Rimm davlatlarida sezilarli darajadagi koʻrin niisshlar yuz bergan. Qadimgi Mesopatamiya yer yuyuzida oʻrganilib chiqilgan eng qadimgi maaddaniy oʻchoqlardan biridir. U osiyo mamlakati boʻlib hozirgi Iroq, Eron, Suriya oʻrnida joylashgan. Qadimgi Mesapatamiya davlat aholisi ishlatgan asosiy qurol bu loy boʻlgan. Ular dastlab loyga suratni chizib, qurigan loy shakllari nam loy ustiga bostirilib oʻtkazishgan, shu tariqa nusxa olishning dastlabki shakllari paydo boʻlgan. Shu usulda Mesapatamiyaliklar nusxa koʻchirishning daslabki belgilarini boshlab berishgan. Mesapatammiyaliklarning loyi juda yuqori sifatli boʻlib, buni undan tayyorlangan kuydirilmagan gisht yerda bir necha ming yil yotib ham shaklini oʻzgartirmaganligi bilan izohlash mumkin. Ushbu naqshinkor gʻishtlar spol taxtachalar yordamida axoliga shoh qarorlari yetkazib turilgan. Naqshinkor oʻyma gʻishtlardan esa qasr va masjidlarni bezatishda unumli foydalangan. Misol taariqasida Shoh Ashur Bonipal kutubxonasi bunga misoldir. Bu kutubxonaning har bir kitobi bir necha oʻn yoki yuz loy taxtachhaalaridan iborat boʻlgan. Baʼzi maʼlumotlarga koʻra, kutubxonada 22ming taxtacha saqlangann...

Ularning yoshini aniqlash mushkul, lekin taxminan aytganda, eramizdan oldingi ming yillikka taaluqlidir. “Oʻsha zamonning shoh sarooylarida shunday yuiqori madaniyatni ifodallaar ediki, mazkur madaniyatni Uygoʻnish davri madanniyati bilan taqqoslash mumkin edi.” Xitoy omavviy komunikatsiyasini oʻrganish boʻyicha mutaxasis G.I. Sergevning fikricha, bu mamlakatda yozuv 3,5min yil oldin paydo boʻlgan. Muallif shunday yozadi:”Eramizdan oldingi XIV asrda mavjud boʻlgan folbinlik yozuvlari oʻz koʻrinishlari bilan piktogramma, yaʼni suratli xatga juda oxshash boʻlgan. Bunga hayvonlarning koʻkraklari va toshbaqa kosasi asos boʻlib xizmat qilgan.

Eramizdan oldingi XII asrda esa ular bilan birrga, bronza idishlar ham ishlatilgan. Eramizdan oldingi I asrda ishlatilgan bombukli uzun taxtachalar oʻrniga eramizdan avvalgi III asrdan boshlab shoyi ishlatilgan. Eramizdan oldingi II vva I asrlarda qadimgi Xitoyda qogʻoz kashf ettildi. Shoyi va qogʻozda yozish uchun esa tush, siyoh, qalam ishlatilgan.

Jurnalistikaning vujudga kelishiga bir necha omillar sab bo'lgan deyishimiz mumkin. Misol uchun Qadimgi Rimda hukumdor qarorlarini o'qib eshittiruvchi insonlar mavjud bo'lgan va ularni Notiq deb atashgann. Demak bu bugungi kundagi juurnalistlarimizga to'g'ri keladi deb hisoblasak bo'ladi. Dastlabki bosmalash va nusxalash bir muncha katta qiyinchiliklarni keltirib chiqargan, haddan ziyod ko'p vaqtni olgan va nusxalangan kitoblar soni kamchilikni tashkil qilgan. Zamon o'tishi bilan nusxalash dastgohlarining takamillashuvi bu og'irlikni yengillshtirdi. Jurnalistikaning rivojlanishi Qadimgi Yunonistonda katta bosqichlarni o'tadi. Ongli ta'sirda odamlarning ongining shakllanishi va yozuvning mukammlashuvi oqibatida Millodan avvalgi VII-VI asrlarda odamlar gavjum joylar: maydonlar, bozorlar devoriga yoki metall parchasiga hukumdor yoki senatning qarorlar, buyruqlar, xabarlar o'yib yozilgan.

Zamonaviy tipdagi gazetalarning paydo bo'lishi XVII asrga borib taqaladi. Bu Yevropada davlatlariga borib taqaladi. Gazeta xizmatidan hukumat manfaatida foydalanishga dastlabki urinishlar Yelizavetta davrida boshlangan. XVII asrda Germaniyada, asosan Mayn daryosi bo'yidagi Frankfurtta jurnallar nashr etilla boshladi. XVII asr oxiriga kelib ikkita ilmiy jurnala "Akta Eroditurm" (1682-yilda nemis tilida) va "Monats geshprexe" (1688-yildda nemis tilida) jurnallarning nashri yo'lga qo'yildi.

Markaziy osiyoda hususan Turkiston o'lkasida jurnalistikaning rivojlanish va tarrixi juda kop qiyinchiliklarni boshida kechirdi. Turrkistoda jurnalistikaning rivojlanishi haqida ma'lumiot qidirib yozadigan bo'lsak jadidchilik maktablari va jadidchiklarning o'rni juda katta bo'lgan misol uchun jadidlarning o'z hisobidan maktab ochishganidan so'ngra ularga SSSR davlatlaridan juda ko'p tekshirishlar bo'lgan va o'zlarida-o'zlari ayb topi maktabni bekitib ularni o'ldirishgacha borgan. Turkiston o'lkasida gazetalarning bosib chiqilishi va ularda xalqni, milatni ilimliroq qilish to'g'rsidagi maqolalarning keskin bosilib chiqishi ba'zi gazetalarning yopilishiga asos bo'ldi. Misol uchun "Taraqqiqiy" va "Xurshid" gazetlarini misol qilib keltirishimiz mumkin. Ulardagi ko'p maqolalarning tagzamidida xalqni ozodlikka chorlash va bu mustabidlik tuzumida ozod bo'lishga qaratilgan qator maqolalar nashr qilingan. "Taraqiy" gazetasining 1906-yil 9- avgustda chiqqan "Umumiy o'qituv" sarlavhali materiallari e'loon qilingan. U mamlakatning maorif ministri Rosssiyadagi umumiy ta'lim yuzasidan ministrlar majlisiga loyiha kiritish munosabati bilan yozlgan. Loyihada rus tiliga katta e'tibor berilliishi kerak ekanligi gazetada bosilib chiqadi. Ayni zamonda, u shunday talab qo'yadi: "... ta'limni ibtidoiy ona tilinda bo'lmoq har bir vajdan kerak va zarurdir, bo'ldirmoqi ham mumkikin. Muni(ng) talab qilarg'a va so'rarg'a bizning komil huquqimiz bor... ***Mumkin bo'lg'on, haqqqimiz bo'lg'on narsalarni bor quvvatimiz bilan himooy ya etmoqlik kerak***"

"Taraqiy" va "Xurshid" gazetalarining hukumat vakillari tom omonidan to'xtatilishidan so'ng taniqli ziyoli Abdulla Avloniy "Shuxrat" nomida gazeta chiqarishhga ruxsat oldi. Uning birinchi soni 1907-yilning 1- dekabrda dunyo yuzini kordi." Gazeta bir haftada ikki marta chiqqan, gazeta xalq va hukmmat haqida bo'lsada lekin u o'zining asosiy ma'nosi bo'lmish jadidchilik haraklati maktab va mdrasalarni isloh qilishdan va ularningg faoliyatini yoritshdan aslo charchashmadi. Abdullaa Avloniy, Abdulla Qodiriy, Munavvar Qori Abdurashidxonov, Cho'lpon, Maxmudxo'ja Behbudiy shu kabi jadidchilarimiz xalqning ongiga mustaqillik tushunchasi va erk, hurlik va davlatdada aholinig haq-huquqlarini talab qilish qisqa qilib aytganda savodli qilish uchun o'z jonini ham ayab o'tirmadi. Bunga misol qilib Abdullaa Qodiryning suddagi nutqini misol qilib keltirishim imiz mumkin. "Garchi men turlik bo'hton,

shaxsiyat va soxtalar bilan, ham anglashilmovchiliklar orqasida, ikkinchi oqlanmaydurg'on bo'lib qoralandim. Loaqal ularning, qoralovchi qora ko'zllaarning ko'ngli uchun bo'lsa ham, menga eng oliy bo'lg'on jazoni bera ko'ringiz. Ko'nglida hamsi g'uboroti, teskarichilik maqsadi bo'llmmog'on sodda, go'l, vijdonlik yigitga bu qadar xo'rliikdan o'lim tansiqroqdir. Bir necha shaxslarning orzusicha, ma'naviy o'lim bilan o'ldirildim. Endi jismoniy o'lim menga qo'rqinch emasdir. Odil sudlardan men shuni kutaman va shuni so'rraayman.

1926 yil, 16 iyun. Sammarqand”

Biz birgina Abdulla Qodiriy emas balki barcha jadidlarimiz o'lliimning oldida qo'rqishmagan xalqning savodli bo'liishida o'limning qarshisida mardonovor turgagan Agar biz bugungi XXI asr jurnalistikasi haqidaa yozadigan bo'lsak Davlat Prezidentllaari tomonidan jurnalistika rivojlanishida o'zlariinning munosib hissalarini qo'shishgan. 2018-yyilda Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar unvversitetining tashkil etilishi bunga yorqin mmisoldir. Yoki bo'lmasam “Jurnalistik faoliyatini himoya qilish” Yoki bolmasam hozirgi kunda o'zgartirish kiritlayotgan “Ommaviy axborot vositalari to'g'risida”gi qonun, yoki “Axborot olish erkinliklari va kafolatlari tog'risida”ggi qonun. Ushbu qonunlarning barchasi jurnnalistlarni bugungi kunda duch kelishi mumkin bo'lg'aan qonunbuzarliklar yuzaga kelganda ularni himoya qiladi. Hozirgi kunda jurnalistlar faqat senzuraga duch kelishadi.

XULOSA

Markaziy Osiyo mintaqasi jurnalistikasi - SSSR parchalanganidan so'ng demokratik islohotlarni qo'llab-quvvatlash, bozor iqtisodiyotiga asoslangan huquqiy, ochiq jamiyat qurish yo'nalishini egalladi. Qayta qurish yillarida bu jurnalistika jahon ommaviy axborot vositalari tizimi bilan umumiy xususiyatlarga ega bo'ldi. Biroq, u tarix, madaniyat, iqtisodiyot va ijtimoiy-siyosiy hodisalar bilan bog'liq bo'lgan aniq milliy xususiyatlarni ham saqlab qoldi.

Qayta qurish davrida respublikaning axborot sohasini tartibga soluvchi maxsus qonunlar tizimi shakllantirildi va bu qonunlar G'arbiy Yevropa huquqiy normalarining ommaviy axborot vositalariga oid tajribasini jamlagan bo'lishiga qaramay, o'ziga xos xususiyatlarga ega. Markaziy Osiyoning har bir davlati ommaviy kommunikatsiyalarning o'ziga xos modelini faol ravishda izlamoqda. Bundan tashqari, bu jarayon turli muvaffaqiyatlar va bir tomondan G'arbiga, boshqa tomondan esa rus amaliyotiga yo'naltirilgan holda amalga oshiriladi. Shu bilan birga, umuman olganda, xalqning mentaliteti va an'analarini hisobga oladigan milliy modelning asosiy xususiyatlari saqlanib qolgan.

Zamonaviy o'zbek jurnalistikasi yangi media texnikasi va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi. O'zbekistonda jurnalistika modeli tahlili shuni ko'rsatdiki, ham iste'molchi, ham kontent harakatchanligi oshgan. Media tuzilmasi barcha zamonaviy kanallar - bosma, radio, televidenie, veb-saytlar, portallar va turli platformalardan foydalansa, konvergenstsiya jarayoni mavjud. O'zbek jurnalistikasi hozirda bosma va internet nashrlari, radio va televideniyeining keng tarmog'idir.

Rossiya va o'zbek jurnalistikasi raqamli muhitga o'tish bilan bog'liq qiyinchiliklarni boshidan kechirmoqda. Media industriyasining rivojlanishi jurnalist kadrlar tayyorlash tizimida jiddiy o'zgarishlarni nazarda tutadi. Jurnalistikaning yangi modelining shakllanishi axborotni izlash, qayta ishlash va efirga uzatishda an'anaviy va yangi texnologiyalarning uyg'unligi sifatida

qaraladi. Yangi universitetlar yangi texnologiyalardan foydalanadigan, yangi janr va formatlarni o'zlashtirgan bo'lajak axborot mutaxassislarini tayyorlashga qaratilgan.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki jurnalistikaning to qadimgi ibtidoiy davrdan hozirgi kungacha qancha to'siqlarni bosib o'tib hozirgi kundagi darajasigacha yetib keldi. Davlat va jamiyatning boshqarilishida bugungi kunda OAV xususan jurnalistlarning o'rni beqiyosdir.

REFERENCES

1. Artykova, Y. Interactive journalism. Tashkent: Mumtos su, 2011. (In Rus.)
2. Vartanova, E. L. Northern model at the end of the century. Printing, TV and radio in the Nordic countries between state and market regulation M: MSU Publishing House, 1998. (In Rus.)
3. Vartanova, E. L. The theoretical analysis of the Russian media system: between the general and the particular, the formal and the informal. Questions of theory and practice of journalism, pp. 147–150, no. 2, 2013. (In Rus.)
4. Seitniyazov, K. M. (2023). Some traditional names in Toponymics. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(4), 842-845.
5. Сейтниязов, К. М. (2023). О некоторые положениях в определении названии географических объектов. Перспективы современной науки и образования, 1(1), 85-90.
6. Сейтниязов, К. М. (2023). Методы исследования в топонимике. Развитие науки и образования, 1(1), 101-106.
7. Сейтниязов, К. М. (2023). Некоторые виды трансформации топонимов. Science and Education, 4(2), 1700-1704.
8. Сейтниязов, К., Шерипова, Г. (2020). Топонимларнинг классификация турлари. Республикалық Илимий-теориялық онлайн конференция, 1(1), 70-72.
9. Seitniyazov, K. M., & Baltabayev, O. O. (2020). Methods for toponymical research of objects. Fan va jamiyat, 1(1), 28-29.
10. Қамбарова, Ш. А. (2021). Совет харбий қўшинлари таркибида “орқа қўшинлар” ни ташкил топишининг ижтимоий-сиёсий сабаблари. Academic research in educational sciences, 2(Special Issue 1), 478-484.
11. Qambarova, S. A. (2020). Partiya tashkilotlarida kadrlarga munosabat (1917-1940 yillar misolida). Academic research in educational sciences, (2), 296-305.
12. Камбарова, Ш. А. (2017). История печати в Туркестане. Молодой ученый, (4-2), 15-16.
13. Қамбарова, Ш. А. (2014). XX асрнинг 20-30 йилларида олиб борилган маданий сиёсатнинг халқ қ имиз маънавий ҳ ҳ аётига таъсири. In Сборники конференций НИЦ Социосфера (No. 22, pp. 157-161). Vedecko vydavatelske centrum Sociosfera-CZ sro.
14. Қамбарова, Ш. А., & Абуназаров, Л. М. (2016). "Сплошная коллективизация": понятие и меры по её проведению в средней Азии. современные подходы к трансформации концепций государственного регулирования и управления в социально-экономических системах (pp. 89-91).
15. Ахмедов, Б. А. (2021). Таълимда ахборот технологиялари фанининг модулларини ўқитишда кластерли-инновацион технологиялардан фойдаланиш тамойиллари. O'zbekiston respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 441.

16. Akhmedov, B. A. (2023). Improvement of the digital economy and its significance in higher education in tashkent region. *Uzbek Scholar Journal*, 12, 18-21.
17. Akhmedov, B. A. (2023). Innovative pedagogical technologies in the modern educational system. *World Bulletin of Social Sciences*, 19, 107-112.
18. Akhmedov, B. A. (2022). Use of Information Technologies in The Development of Writing and Speech Skills. *Uzbek Scholar Journal*, 9, 153-159.
19. Akhmedov, B. A. (2022). Psychological and pedagogical possibilities of forming tolerance in future teachers. *Uzbek Scholar Journal*, 11, 289-295.
20. Akhmedov, B. A. (2023). Methods to increase algorithmic thinking in primary education. *Uzbek Scholar Journal*, 12, 22-26.
21. Ахмедов, Б. А. (2023). Интеграллашган таълимда талабалар билимларини виртуал тест назорат қилиш тизимларини ишлаб чиқиш концепцияси. *PEDAGOG*, 1(5), 86-92.
22. Akhmedov, B. A. (2022). Principles of Developing the Professional Competence of Future Teachers on the basis of a Cluster Approach. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(6), 760-770.